

KVALITETSPLAN FOR KVALITETSSIKRING AV SPRÅK

Planen bygger på Kvalitetsplan Barnehage og skole. Språk, lesing og skriving
Fra Lillestrøm kommune

INNHOOLD

- Fra Lillestrøm kommunes kvalitetsplan om Språk og lesing
- Hva sier Rammeplan om Språk og tekst
- Tiltak og vektøykasse/metoder, generelle fra Sommerly
- Språklige milepæler med kjennetegn på god voksenpraksis og TRAS, aldersinndelt

Vedlegg og hjelpeverktøy:

1. Språkvekst 2-3 år, Lillestrøm
2. Språkvekst 3-5 år, Lillestrøm
3. TRAS blå
4. TRAS grønn
5. TRAS rød

FRA LILLESTRØM KOMMUNES KVALITETSPLAN FOR BARNEHAGE OG SKOLE SPRÅK, LESING OG SKRIVING

Tidlig og god språkstimulering gir gode forutsetninger for senere skriftspråklig læring. Gode språkferdigheter hos barn i barnehagealder predikerer senere leseferdigheter, og særlig er et rikt ordforråd av betydning for senere leseforståelse. Forskning viser at det er særlig kombinasjonen med at barna møter et rikt ordforråd og mulighet for deltagelse i utvidede samtaler som er viktig for å få en god språkutvikling (Aukrust 2005, Jacoby & Lesaux, 2014).

Barnehagene bør prioritere metodikk som dialogisk lesing, sang, rim og regler og språkutviklende samtaler. I språkutviklende samtaler påkaller den voksne barnets oppmerksomhet og interesse og bruker språket aktivt, for eksempel ved å stille spørsmål. Den voksne setter ord på handlinger og er en god språkmodell for barna. En barnehage der barna møter varierte ord og får dem godt konkretisert, visualisert og forklart, har et godt språkmiljø.

Den nettbaserte ressursen **Språkløyper** <https://sprakloyper.uis.no/barnehage> kan være et godt hjelpemiddel for barnehagens kompetanseutvikling innen området språk, lesing og skriving.

Barn som strever med språktilegnelsen har behov for systematiske språktiltak som varer over tid. Denne type tiltak har forskning vist gir god effekt. Et eksempel på et slikt tiltak er **Språkvekst** (systematisk tiltak for styrking av barns ordforråd og fortelleferdigheter) (se vedlegg).

Siste halvår før skolestart er det obligatorisk for Lillestrøms kommunale barnehager å arbeide systematisk med språklig bevissthetstrening. Flere læringsressurser gir gode tips til aktiviteter som kan styrke barnas språklige bevissthet, for eksempel Språksprell.

I det følgende beskrives viktige milepæler i barns språkutvikling, og videre synliggjøres arbeidsmåter som fremmer utviklingen på det språknivået barnet befinner seg på. Fordi barn utvikler seg i forskjellig tempo, må man ta med metodikk fra ulike alderstrinn. Det vises i tillegg til området Språk og kommunikasjon i Kvalitetsplan barnehage (Kvalitetssikring av omsorgs- leke- og læringsmiljø) for generelle kjennetegn på god voksenpraksis

HVA SIER RAMMEPLANEN OM KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna:

- Uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- Bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- Videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd
- Leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord
- Møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer
- Opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale
- Utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråksuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter.

Personalet skal:

- Skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre
- Synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer
- Invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål
- Oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme
- Støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket
- Bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer
- Inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Språkvekst fra Lillestrøm kommune, aldersinndelt 2-3 år og 3-5 år
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

TILTAKSPLAN OG VERKTØYKASSE

Barn med god språklig kompetanse har gode forutsetninger for samspill med andre, deltagelse i lek, vennskap og læring.

God språkutvikling fremmes gjennom aktivitetene og rutinene i barnehagehverdagen ved at voksne inviterer barna til samtaler og lytter til deres språklige uttrykk med vilje til å forstå. Dette bidrar til et miljø hvor barna har lyst og mot til å uttrykke seg.

TILTAK. HVORDAN NÅ MÅLENE VÅRE

- Smågrupper gjennom å:
  - Bruke snakkepakken
  - Bruke tall og språksprell perm
- Bruke ASK – eks følelsekort, temasanger med tegn
- Ha samlinger med bøker, eventyr, rim, regler, sanger, konkrete og gåter
- Lese bøker / lydbøker
- Boksamtaler
- Arbeide og leke med tilsvarende lyd og ord
- Legge til rette for gode samtaler
- Legge til rette for språkstimulerende aktiviteter f.eks: kims lek, lydlotto og rimelotto
- Snakke om lyder, og hvordan vi lager ulike lyder med munnen (munnmotorikk og tungeartikulasjon)
- Aktiviteter med klappetavler
- Lære ord for følelser, tanker og meninger
- Sette navn på kroppsdeler
- Øve skriftspråk ved å tøysekrive og etterskrive
- Arbeide med bokstaver og tilsvarende lyd
- Gjøre det attraktivt å lese, skrive og tegne gjennom å ha materialer barna er interessert i.

VERKTØYKASSE I SOMMERLY FOR SPRÅKARBEID

- Språkløyper <https://sprakloyper.uis.no/barnehage>
- Språkkista
- Språksprell
- Snart Førsteklassing (bok og bilder)
- **TRAS (se vedlegg dette dokument)**
- Snakkepakken
- Munnmotorisk hefte (Lillestrøm kommune)
- Rolltalk
- Tegn til tale
- Praksisalfabet

HOVEDMILEPÆL: Etablering av grunnleggende kommunikasjonsferdigheter

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS

- Den voksne etabler felles oppmerksomhet med barnet gjennom bruk av blikk, peking, pekebøker, sanger, regler og lignende.
- Den voksne snakker med korte setninger og enkle ord.
- Den voksne ser og lytter oppmerksomt for å oppdage hva som er barnets respons, og gir barnet tid til å gi respons.
- Den voksne lytter og svarer når barnet uttrykker seg ved hjelp av kroppsspråk, lyder og ord.
- Den voksne tolker og bekrefter barnets budskap, ved å benevne det barnet peker på og er opptatt av.
- Den voksne tar ansvar for å markere tydelig begynnelse og avslutning på dialogen.

MILEPÆLER BARNET UTVIKLINGSNIVÅ/RESULTAT AV GOD PRAKSIS

- Har felles oppmerksomhet med en voksen (veksler blikk, peker for å vise, viser frem og gir for å vise eller dele)
- Mestrer turtaking (min tur – din tur)
- Babler med konsonant- og vokalforbindelser (dada, baba, mama)
- Reagerer på navnet sitt
- Forstår minimum 20 ord, noen enkle fraser og enkel instruksjon
- Bruker gester og minimum en ettordsytring

ANBEFALT METODE OG HVERDAGSTIPS

- 8 temaer for godt samspill (Hundeide,1996) sammen med trygghetssirkelen (circleofsecurity.net). Andre metoder kan være; Marte Meo (www.martemeo.no), Orion (Aarts,1991) og Misc (Klein,1992).
- Lek med tydelig turtaking (trille ball, borte-tit-tei)

HOVEDMILEPÆL: Språkspurt

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS

- Den voksne sørger for god turtaking over tid.
- Den voksne forsøker alltid å tolke det barnet prøver å uttrykke og gjentar det barnet sier med tydelig og korrekt tale.
- Den voksne er bevisst på å bygge ordforråd. Bruk ordlister knyttet til ulike aktiviteter, lek eller rom. Sett ord på handlinger/objekter og benevn det barnet peker på.
- Den voksne gir barnet tid til å uttrykke seg viser interesse for det barnet forteller.

MILEPÆLER BARNET UTVIKLINGSNIVÅ/RESULTAT AV GOD PRAKSIS

- Er ivrig etter å komme i samspill (Spør hva ting heter, viser frem ting, bruker kroppsspråk og gester.)
- Imiterer voksne og barn
- Forstår ca 140-370 ord (Dersom du ber barnet om det, går det inn i et annet rom og henter en gjenstand, f. eks. en ball?)
- Har et aktivt ordforråd på ca 30-250 ord
- Har begynnende ordkombinasjoner ved aktivt ordforråd på ca 50 ord
- Gjør «late-som-leker» (Gir en dukke mat, snakker i leketelefon)

ANBEFALT METODE OG HVERDAGSTIPS

- Registrer barnets aktive ordforråd, inkluder barnets egne ord (f.eks «bla blam» for lastebil). Legg sammen ord på norsk og morsmål der det er aktuelt. Bruk barnas ord aktivt, og legg vekt på å øke ordforrådet ut fra barnets interesser og behov.
- Bruk pekebøker, billedbøker, regler, rim og sanger.
- Klapp stavelser for å tydeliggjøre ordets struktur

HOVEDMILEPÆL: Grammatisk utvikling

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS

- Den voksne snakker om ting som skjedde/vil skje.
- Den voksne fokuserer på førmatematiske begreper og kontraster som; «hun hopper høyt, nå hoppet hun ned».
- Den voksne språksetter fysisk lek.
- Den voksne bruker inviterende spørsmål.
- Den voksne gjentar det barnet sier med korrekt grammatikk.

ANBEFALT METODE OG HVERDAGSTIPS

- Tiltaket Språkvekst (systematisk tiltak for styrking av barns ordforråd og fortelleferdigheter).
- Dialogisk lesing med vekt på ordforrådsbygging. Andre metoder kan være å ta i bruk snakkepakken (www.snakkepakke.no) og matematikpakken, bruk ordlister og boken «Tusen ting å tenke på» (Møller –Trøndelag kompetansesenter).
- Bruk munnmotoriske aktiviteter (Se hefte utgitt av logopedene ved Frydenlund skole og ressurscenter)

MILEPÆLER BARNET UTVIKLINGSNIVÅ/RESULTAT AV GOD PRAKSIS

- Bruker språket i lek
- Liker å bli lest for
- Husker korte rim eller sangleker som blir brukt ofte
- Kan følge to beskjeder
- Har treordsytringer
- Bruker eiendomsform på substantiv (f. eks. pappa sin)
- Tar i bruk noen hovedregler for bøyning av ord
- Bruker de ubestemte artiklene en, ei, et
- Uttrykker framtidige hendelser med: "skal", "vil", "har lyst til "og "må"
- Forstår meningsmotsetninger som stor – liten
- Bruker spørreordet «hva»

FRA TRAS SKJEMA SOM STØTTE TIL SPRÅKARBEID, MILEPÆLER OG KOMPETANSEHEVING

BLÅ 2-3 ÅR

Samspill 2-3 år

1. Viser barnet interesse for å leke sammen med andre?
2. Ønsker barnet å hjelpe til med ulike gjøremål?
3. Tar barnet initiativ til positiv kontakt med andre?

Kommunikasjon 2-3 år

1. Viser barnet behov for å meddele seg på eget initiativ? (Eks: mimikk, gester, ord)
2. Henvender barnet seg verbalt på eget initiativ?
3. Kan barnet være i dialog om noe i kortere tid?

Oppmerksomhet 2-3 år

1. Kan barnet *rette* oppmerksomheten mot en oppgave?
2. Kan barnet *holde* oppmerksomheten mot noe i kortere tid?
3. Liker barnet å bli lest for?

GRØNN 2-3 ÅR

Uttale 2-3 år

1. Uttrykker barnet seg som oftest forståelig?
2. Kan barnet uttale ord med /m/, /n/ og /p/, /b/, /t/, /d/? (eks: mamma, nese, pappa, bil, tann, dame)
3. Er barnets uttale av ord vanligvis tydelig?

Ordproduksjon 2-3 år

1. Bruker barnet substantiv fra dagliglivet? (eks: ball, melk, sko, stol)
2. Bruker barnet verb fra dagliglivet? (eks: spise, sove)
3. Bruker barnet pronomen som viser til barnet selv? (jeg, meg, min, mitt)

Setningsproduksjon 2-3 år

1. Bruker barnet 2-3 ordsytringer?
2. Har barnet begynt å stille spørsmål? (eks: ved tonefall, ord)
3. Bruker barnet ytringer der *nei* eller *ikke* forekommer?

RØD 2-3 ÅR

Språkforståelse 2-3 år

1. Kan barnet peke ut dagligdagse gjenstander?
2. Kan barnet følge en instruks som (eks: legg bamsen i sengen)?
3. Kan barnet finne riktig gjenstand ved at verbet nevnes? (eks: vis meg den vi kan tegne med)

Språklig bevissthet 2-3 år

1. Viser barnet interesse når dere ser i bildebøker?
2. Deltar barnet aktivt i rim og regler?
3. Deltar barnet i sangleker?

HOVEDMILEPÆL: Utvikling av et godt hverdagsspråk

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS

- Den voksne er en aktiv lytter
- Den voksne er en aktiv refleksjons – og samtalepartner
- Den voksne tilrettelegger for tekstskaping
- Den voksne tilrettelegger for samtalsituasjoner

MILEPÆLER BARNET UTVIKLINGSNIVÅ/RESULTAT AV GOD PRAKSIS

- Språket er fremtredende i barnets lek
- Forstår enkle sammenhenger (verbal resonnering) (Det regner, vi må ha regntøy på)
- Forstår farge, form og størrelsesord
- Har korrekt bruk av noen uregelrette flertallsformer (f.eks menn, bøker)
- Forteller om to hendelser i riktig rekkefølge
- Viser forståelse for passiv setninger (jenta slo gutten, jenta ble slått av gutten)
- Bruker "kunne", "ville" og spørreord "hvem" og "hvilke" i setninger
- Bruker sammensatte setninger
- Preposisjoner, adjektiv, pronomer og nektende setninger begynner å komme på plass

ANBEFALT METODE OG HVERDAGSTIPS

- Tiltaket Språkvekst (systematisk tiltak for styrking av barns ordforråd og fortelleferdigheter).
- Lag fortellinger/ eventyr sammen med barna. Det er viktig at den voksne sørger for at alle fortellingselementene kommer med ved å stille spørsmål når det er nødvendig.
- Bruk materiell som; Språksprell (Elsbak og Valle, 2000), Språkverkstedet (Tingleff, Lyster, Tingleff, 2003), Skoggruppemetoden (Nordahl og Midsund 2009).
- Begrepsinnlæring etter Magne Nyborgs metodikk.
- Lekeskriving (Hagtvet, 2002)
- Dialogisk lesning (lesesenteret.uis.no)

FRA TRAS SKJEMA SOM STØTTE TIL SPRÅKARBEID, MILEPÆLER OG KOMPETANSEHEVING

BLÅ 3-4 ÅR

Samspill 3-4 år

1. Kan barnet følge regler i lek som blir ledet av voksne?
2. Klarer barnet å få andre barns positive oppmerksomhet mot noe det selv er opptatt av?
3. Kan barnet følge instruksjoner ved å imitere andres adferd?

Kommunikasjon 3-4 år

1. Bruker barnet språket relevant i fht situasjonen?
2. Kan barnet være i dialog over lengre tid?
3. Kan barnet formulere sine ønsker, følelser og behov verbalt?

Oppmerksomhet 3-4 år

1. Kan barnet holde fast på en selvvalgt aktivitet?
2. Kan barnet sitte på plassen sin uten å forlate den når det er forventes at det skal sitte i ro?
3. Kan barnet vente på tur uten å miste oppmerksomheten?

GRØNN 3-4 ÅR

Uttale 3-4 år

1. Kan barnet uttale **'k' og 'g'** riktig? (*ku, kake, gutt, tog*)
2. Bruker barnet lydene **'s', 'f' og 'v'** riktig i begynnelsen av ord? (*sol, fugl, vott*)
3. Kan barnet uttale **alle stavelser i ord**? (*paraply, elefant*)

Ordproduksjon 3-4 år

1. Kan barnet bruke **flertallsform** av substantiv? (*bil-biler*)
2. Bruker barnet **spørreord** som hvem, hva, hvor?
3. Bruker barnet **fortidsbøying** av verb? (*kjøpte, har kjøpt*)

Setningsproduksjon 3-4 år

1. Bruker barnet setninger på inntil 4 ord i riktig rekkefølge?
2. Bruker barnet setninger med preposisjoner? (i, på, under, bak, over)
3. Kan barnet binde sammen setninger med for eksempel og, men?

RØD 3-4 ÅR

Språkforståelse 3-4 år

1. Kan barnet sortere ting i kategoriserer? (Lær, møbler, leker)
2. Forstår barnet uttrykk som inneholder preposisjoner? (sett bilen bak hesten, legg boken på bordet)
3. Forstår barnet minst 3-4 fargenavn?

Språklig bevissthet 3-4 år

1. Husker barnet rim, regler, sangleker som ofte blir brukt?
2. Kan barnet være med på å lage rim?
3. Kan barnet ved bruk av bilder høre forskjell på ord som høres nesten like ut?

HOVEDMILEPÆL: Fortelle-/samtaleferdigheter og på vei mot lesing/skriving

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS

- Den voksne er en aktiv samtalepartner som filosoferer sammen med barna.
- Den voksne lar barna få en opplevelse av at det de forteller er interessant.
- Den voksne viser engasjement i historiefortelling.
- Den voksne stiller åpne spørsmål.

ANBEFALT METODE OG HVERDAGSTIPS

- Tiltaket Språkvekst (systematisk tiltak for styrking av barns ordforråd og fortelleferdigheter).
- Bruk metodikk fra oppdagende skriving.
- Jobb med beskrivelser av konkrete og bilder.
- Legg vekt på å peke ut leseretning.
- Jobb med å skjelne mellom bokstavens navn og lyd.
- Bruk ulik farge på vokaler (rød) og konsonanter (blå).
- Bruk materiell som; Flipover, Språksprell (Elsbak og Valle, 2000), Språkverkstedet (Tingleff, Lyster, Tingleff, 2003), Skrivedans (capris.no), Begrepsinnlæring (Ottem, Platou, Sæverud, Forseth, 2011), Tall-og språksprell (Valle, Olvik og Orset, 2010), Språklek 1 og 2 (Rydja og Strand, 2010)

MILEPÆLER BARNET UTVIKLINGSNIVÅ/RESULTAT AV GOD PRAKSIS

- Fastholder elementene (begynnelse, midtdel, slutt) i en fortelling slik at den forblir hel
- Bruker språket til å uttrykke meninger, ønsker, følelser og behov
- Setter hendelser i riktig rekkefølge
- Har rimeferdigheter • Kjenner til at bokstaver har et navn og en lyd
- Lytter ut første lyd i ord
- Viser interesse for lekeskriving
- Gjenkjenner logoer
- Gjenkjenner sitt eget navn skrevet
- Skriver navnet sitt

FRA TRAS SKJEMA

SOM STØTTE TIL SPRÅKARBEID, MILEPÆLER OG KOMPETANSEHEVING

BLÅ 4-5 ÅR

Samspill 4-5 år

1. Kan barnet delta i samlek med andre barn over tid?
2. Deltar barnet i rollelek?
3. Følger barnet sosiale spilleregler?

Kommunikasjon 4-5 år

1. Kan barnet fortelle en historie med en viss sammenheng?
2. Kan barnet gjøre seg forstått og ta mottakerens perspektiv?
3. Kan barnet fortelle gåter og vitser?

Oppmerksomhet 4-5 år

1. Kan barnet holde oppmerksomheten mot noe over lenger tid?
2. Kan barnet leke uten å forstyrre/avbryte andre?

Kan barnet leke eller delta i frie aktiviteter på en adekvat måte?

GRØNN 4-5 ÅR

Uttale 4-5 år

1. Kan barnet uttale konsonantsammensettinger i ord? (*Trapp, klokke, veske, fisk*)
2. Kan barnet uttale /s/- lyden riktig?
3. Kan barnet uttale /r/- lyden riktig? (I samsvar med dialekt)

Ordproduksjon 4-5 år

1. Bruker barnet fargenavn i relasjon til andre ord? (*hvit hest, rødt hjerte*)
2. Har barnet begynt å bruke overbegrep? (sommerklær, vinterklær, ville dyr, husdyr, tamme dyr)
3. Bruker barnet ord for antall, form og størrelse?

Setningsproduksjon 4-5 år

1. Stiller barnet hvordan- og hvorfor- spørsmål?
2. Kan barnet bruke setninger som viser til noe som har hendt, skal hende?
3. Bruker barnet fordi- setninger?

RØD 4-5 ÅR

Språkforståelse 4-5 år

1. Forstår barnet gradbøyning av adjektiv?(Mindre, kortere, størst)
2. Forstår barnet negasjon i innføyde setninger (Gi meg den/det som ikke er gul/gult)
3. Kan barn fortelle noe om hva ting er? (Hva er en sykkel?)

Språklig bevissthet 4-5 år

1. Kan barnet rime på egen hånd?
2. Kan barnet lytte ut første lyd i ord?
3. Kan barnet skrive navnet sitt?